
ПАМ'ЯТІ ЛЕОНІДА КОСТЯНТИНОВИЧА БЕЗЧАСНОГО (1937 – 2004)

26 липня 2004 р. вітчизняна економічна наука зазнала тяжкої втрати: на 68-му році трагічно обірвалося життя відомого українського вченого-економіста, члена-кореспондента НАН України, доктора економічних наук, професора Леоніда Костянтиновича Безчасного – заступника директора з наукової роботи Об'єднаного інституту економіки Національної академії наук України.

Народився Л. К. Безчасний 25 березня 1937 р. в м. Маріуполі Донецької області. Закінчивши в 1952 р. 8 класів середньої школи, 15-літнім юнаком розпочав свою трудову діяльність. Після демобілізації із Збройних Сил країни вступив на економічний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, який з відзнакою закінчив у 1965 р. (за спеціальністю «політична економія»). З 1965 р. й до останнього дня свого життя він працював в Інституті економіки АН УРСР (нині – Об'єднаний інститут економіки НАН України). Тут він пройшов усі сходинки наукового зростання: аспірант (1965-1968), молодший науковий співробітник (1968-1970), старший науковий співробітник (1970-1979), завідувач відділом (з 1979), заступник директора інституту з наукової роботи (з 1984). Працюючи на нелегкій дослідницькій ниві, він здобув високий авторитет як учений, педагог та організатор науки.

У 1969 р. Л. К. Безчасний захистив кандидатську дисертацію з питань дії закону економії часу в розбудові народного господарства; у 1982 р. – докторську дисертацію на тему «Всезагальна праця в процесі соціалістичного виробництва». Потім він був обраний членом-кореспондентом АН УРСР (1988). Йому було присвоєно вчене звання професора (1989).

Л. К. Безчасний став одним із засновників концепції всезагальних умов виробництва та всезагальної праці. В подальшому ця концепція стала методологічною основою, наріжним каменем дослідження проблем взаємодії матеріального та духовного виробництва, людського капіталу, комерціалізації результатів наукових досліджень та ціноутворення на ринку нововведень, проблем інтелектуальної власності.

Вчений дійшов висновку, що особливість сучасного етапу науково-технічного прогресу виявляється у трьох взаємозумовлених тенденціях – диференціації та інтеграції наук, наукового знання та посилення зв'язку між наукою та виробництвом. Разом з тим, субординація суспільних потреб є і субординацією різних «сімей», «класів» наук. Комплексний підхід до аналізу системи «наука-техніка-виробництво» вимагає пропорційного, збалансованого розвитку природничих, технічних та гуманітарних наук. Оскільки інтеграція наук характеризує пору зрілості науки, а її розвиток не є соціально нейтральним феноменом, то визначальним її чинником є розвиток економічної науки.

Л. К. Безчасний відомий як висококваліфікований фахівець з методологічних і теоретичних проблем інтеграції науки та виробництва, перетворення новітніх наукових досягнень у вирішальний фактор технологічного і соціального прогресу. Під його керівництвом та за безпосередньою участю було розроблено концепцію економічної сприйнятливості виробництва до результатів науково-технічної діяльності. Ця концепція стала основою нового напрямку в економічній теорії, що враховував вплив факторів науково-технічного прогресу і дістав назву економізації науки. Як ніколи актуальним є висновок: економізація науково-технічної діяльності вимагає, насамперед, високого рівня розвитку самої економічної науки. Вчений визначив основні принципи економізації науки і принцип врахування суспільних потреб; комплексного розвитку наукових досліджень; принцип своєчасної розробки та матеріалізації ідей, «подолання протиріччя між короткостроковою зацікавленістю та довгостроковою доцільністю».

Ключовою ланкою економізації науки, інноваційної стратегії держави, на думку Л. К. Безчасного є відбір національних наукових і науково-технічних пріоритетів. Ним були визначені принципи та механізми управління пріоритетами, джерела їх фінансування. Розглядаючи складові системи «наука-техніка-виробництво» як внутрішньо збалансовану систему (елементи якої динамічно розвиваються,

взаємодіють під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів), він дійшов висновку, що основою виробництва, адаптації і поширення знань є освіта, орієнтація на майбутнє з урахуванням прискореної амортизації «людського капіталу».

Л. К. Безчасний всебічно проаналізував причини відсутності інновацій на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки, виникнення феномена самовідтворюваної виробничо-технологічної багатокладності і тенденцій деградації виробничо-технологічного потенціалу. Він сформулював основні принципи інноваційного забезпечення структурної перебудови економіки, розробив наукові основи формування національної моделі господарювання інноваційного типу.

Останнім часом вчений активно працював над проблемами природи інноваційних витрат і розкриття їх властивостей. Йому вдалося виявити особливості техніко-економічної динаміки поступально-циклічного (хвильового) процесу, з'ясувати питання про адекватність закону спадної продуктивності капіталу, розкрити інституціональні умови технологічних змін в економіці, показали специфіку інституціонально-функціональної трансформації наукової системи України, здійснити оцінку впливу інвестиційних процесів в українській економіці на інноваційну активність її агентів.

Л. К. Безчасний є автором майже 150 наукових праць, у тому числі однієї індивідуальної і восьми колективних монографій. У 1987 р. за вагомий внесок у розвиток економічної науки, збагачення її визначними досягненнями вчений був нагороджений орденом «Знак Пошани».

Член-кореспондент НАН України Л. К. Безчасний проводив значну науково-організаційну і науково-педагогічну роботу. Ним підготовлено 17 кандидатів і 2 доктора наук. Він плідно працював як член Експертної ради ВАК, член Ради з питань науки та науково-технічної політики при Президентові України, як голова Спеціалізованої вченої ради Об'єднаного інституту економіки НАН України.

Колектив інституту, в якому Л. К. Безчасний пропрацював майже 40 років, запам'ятував його як принципового вченого, завжди готового відстояти інтереси науки, як чуйну і доброзичливу людину.

Своїми працями Л. К. Безчасний забезпечив собі гідне місце в історії вітчизняної економічної науки. Наукові ідеї вченого безперечно знайдуть свій подальший розвиток в дослідженнях його колег, учнів, послідовників.

Бесчастный Л. К. Социалистический процесс производства / Отв. ред. В. Я. Бобров. — К.: Наук. думка, 1979. — 184 с.

Економизация науки: Координация, планирование, организация / Л. К. Бесчастный, Л. И. Черняков, Ю. Ф. Шкворец [и др.] / Отв. ред. Л. К. Бесчастный. — К.: Наук. думка, 1986. — 224 с.

Интенсификация социалистической экономики. В 5 т., 6 кн. — Т. 1: Теория интенсификации общественного производства / И. И. Лукинов, Л. К. Бесчастный, Б. Е. Кваснюк [и др.] / Редколлегия: И. И. Лукинов (отв. ред.), Л. К. Бесчастный, Н. С. Герасимчук [и др.]. — К.: Наук. думка, 1989. — 536 с.

Интенсификация социалистической экономики. В 5 т., 6 кн. — Т. 2: Научно-технический прогресс и инвестиционная политика / Л. К. Бесчастный, Н. С. Герасимчук, В. П. Александрова [и др.] / Редколлегия: И. И. Лукинов (отв. ред.), Л. К. Бесчастный, Н. С. Герасимчук [и др.]. — К.: Наук. думка, 1989. — 424 с.

Інноваційна складова економічного розвитку / Л. К. Безчасний, В. П. Мельник, О. Г. Білоцерківець [та ін.] / Відп. ред. Л. К. Безчасний. — Київ, 2000. — 262 с.

Пам'яті Леоніда Костянтиновича Безчасного // Інноваційний ресурс господарського розвитку. Монографія / За ред. В. П. Мельника. — Київ : ОІЕ НАН України, 2005. — С. 5-6.

Бібліографія основних наукових праць Інституту економіки Національної академії наук України (1936-2001) / Укл. Т. І. Дерев'янкін, Р. Д. Толстов, В. Ф. Кифорак / Наук. ред. Т. І. Дерев'янкін // Історія народного господарства та економічної думки України: Міжвід. зб. наук. праць. — Вип. 33-34. — Київ, 2002. — С. 229-368.

В. П. Мельник, О. Г. Білоцерківець